

ERFGOED

E5

Verhalen uit het dorp

Bleiswijk - groep 5

Algemene informatie

Doelgroep: Groep 5
Tijdsduur: 3 lessen, 2 van 40-50 minuten, 1 buitenles.
Bijzonderheden: in les twee gaan jullie het dorp in, mét een camera (het mobieltje van de leerkracht kan hiervoor dienst doen).

Een lesproject over dorpsgeschiedenis, verhalen, herinneringen en 'erfgoedplekken'.

Begrippen: herinneringen, verhalen, bewaren, archief, erfgoedplekken.

Tip

Je kunt met deze lessenserie goed aansluiten bij andere vakken/leergebieden.

- Het vak geschiedenis ligt voor de hand. In veel methodes wordt in groep 5 deze periode behandeld.
- Denk ook eens aan taal. Verhalen vertellen en herinneringen op schrift stellen staat centraal in dit project. Je kunt, als je wilt, boeken in de klas halen (zie les 1) en zo een link leggen met de plaatselijke bibliotheek en wat daar allemaal te vinden is.
- In de laatste les maken de leerlingen een aantal posters rond hun herinneringen en erfgoedplekken. Je kunt hen ook op een meer kunstzinnige, beeldende wijze hun herinneringen vorm laten geven.

LES 1

een oud verhaal bij een verdwenen gebouw

Tijdsduur:	40-50 minuten
Kijken:	5-10 minuten
Doen:	30 minuten
Verwoorden:	5 minuten

Begrippen:	herinneringen, verhalen doorvertellen en vastleggen, archief.
Materialen:	<ul style="list-style-type: none"> • de afbeeldingen op de PowerPoint • het verhaal in deze handleiding.

Tip

De bron van het verhaal hieronder is de website van de Oudheidkundige Vereniging en Museum Bleiswijk: <https://www.ovmb.nl/>. Je kunt hier nog veel meer verhalen en foto's vinden. In de bibliotheek kun je boeken vinden met verhalen en foto's van het dorp in vroeger tijden. Je kunt deze boeken in de klas halen voor de leerlingen om in te bladeren en te kijken.

KIJKEN!

Laat **dia 1** zien: een oude ansichtkaart van de Dorpsstraat. Op de kaart staat wat er op te zien is (het Raadhuis). Praat er even over met de leerlingen. Hoe kun je zien dat dit een oude foto is? (de kleuren van de foto, de kleding van de mensen, de oude auto in de achtergrond). Herkennen zij de Dorpsstraat hierin? Het Raadhuis is er niet meer. Hier staan nu winkels. Er is veel veranderd. En als wij geen foto's en verhalen zouden hebben, zouden we niet meer weten hoe het er vroeger uitzag.

DOEN!

Vertel dat je een oud verhaal gaat voorlezen.¹

(In het verhaal staat in **rood** af en toe een verduidelijking of een vraag of opmerking om het verhaal te verlevendigen of naar het nu te halen).

Introductie

Meer dan 125 jaar geleden is er iets gebeurd in de Dorpsstraat.

Praat over 125 jaar: hoe lang geleden is dat? Je kunt bijvoorbeeld kijken: hoe oud zijn de opa's en oma's van de kinderen ongeveer? Hoe lang geleden zijn die dan geboren? Ongeveer zestig of zeventig jaar geleden. Als je terug redeneert heb je het over de opa's en oma's van hun opa's en oma's.

Maar hoe weten we dan nu nog wat er zo lang geleden is gebeurd? We weten dingen van vroeger omdat ze zijn opgeschreven. Als dingen worden opgeschreven dan kunnen mensen die er niet bij waren, lezen wat er gebeurd is. Ook als dat heel lang geleden is geweest. De dingen die op 21 oktober 1893 zijn gebeurd in de Dorpsstraat, zijn opgeschreven door de politie. Die papieren zijn bewaard in het archief. Van die papieren van de politie (nb: processen-verbaal) is een verhaal gemaakt.

Een archief is een groot gebouw waarin alle belangrijke papieren en foto's en kaarten van een stad (of dorp of gemeente) worden bewaard. Op **dia 2** zie je een stukje van een archief van binnen. Alles zit in kartonnen dozen.

Beschiëting Dorpsstraat 89 (1893)

Het was 21 oktober 1893. (**Dat is dus 129 jaar geleden in 2022**).

Veldwachter (**politie**man) Willem Schutter liep zijn ronde door het dorp. Hij lette goed op of hij niets verdachts zag. Maar alles was rustig op straat. Opeens kwam er een meester van de dorpsschool op hem af.

'Er zijn zeven ramen kapotgeschoten in het huis van de bovenmeester!', zei hij.

Het huis van de bovenmeester, dat naast de school lag, stond leeg. Dit kwam doordat de bovenmeester die er woonde, was vertrokken en de nieuwe er nog niet was.

Veldwachter Schutter ging meteen kijken en ja hoor: de ramen aan de voorkant waren aan scherven, en er was ook nog één raam met barsten. Toen hij beter keek, zag hij dat de schoorsteen binnen, die tegenover een van de ramen zat, op vier plaatsen beschadigd was! De kogels waren recht naar binnen gevlogen. In de ruit boven de deur in de gang zaten drie gaten, en in de gang vond Schutter nog een hagelkorrel. In totaal lagen in de woonkamer 17 hagelkorrels.

Op **dia 3** kun je laten zien wat hagelkorrels zijn. Hagelkorrels zitten in hagelpatronen; die worden gebruikt om mee op wild te jagen.

Schutter besloot om een buurtonderzoek te doen. Dat betekent dat hij mensen uit de buurt ging ondervragen.

Ingetje Arendje Groeneveld vertelde dat ze twee schoten had gehoord.

Maria van Dijk had één schot gehoord.

Willem Stolk, een jongen van 15, had twee schoten gehoord en Gerrit van Leeuwen, een oude man van 82, had ook twee

schoten gehoord. Niemand wist precies om hoe laat; ze dachten allemaal dat het middernacht was geweest. Terwijl Schutter nog bezig was, kwam Jan Mostert aangelopen.

Jan zei: 'Dirk de Bruijne, de bakker, weet er alles van!'

Hij vertelde dat Dirk de Bruijne had verteld dat Theodorus Pieterse, een andere bakker, tegen hem had gezegd dat hij had geschoten. Schutter was erg benieuwd. Was Theodorus Pieterse de dader?

Schutter ging naar de bakkerij van Dirk de Bruijne om te horen wat die nou precies gezegd had over Pieterse, maar Dirk de Bruijne zei: 'Ik ben goede vrienden met alle mensen en niemand weet wat Pieterse mij gezegd heeft!' (Wat bedoelt hij precies? Hij wil niemand verklikken.)

Maar toen zei hij opeens: 'Pieterse was even voor middernacht in zijn bakkerij en hij had een geweer om zijn schouders.' Veldwachter Schutter ging verder met het onderzoek. Hij ondervroeg Jacob Vollebregt, een huisschilder. Jacob vertelde dat hij die avond buiten had rondgelopen samen met bakker Pieterse en nog een andere man, Cornelis Uitenbogerd. Pieterse had een geweer bij zich, vertelde Jacob. Bij het huis van de onderwijzer waren ze blijven staan. De nachtwaker (weet iemand wat dat is?) was langs komen lopen en die had gezegd: 'Goeden avond, heren!' Maar als antwoord had Pieterse hem uitgescholden!

Toch wist veldwachter Schutter nog steeds niet zeker of Pieterse wel de dader was.

Het onderzoek lag stil. Of misschien lag het niet stil, maar in het archief liggen geen papieren waarin stond wat er nu gebeurde. Dus misschien is er nog wel van alles gebeurd, maar wij weten het niet. We weten wel wat er bijna een week later is gebeurd, want dat is opgeschreven en bewaard: op 27 oktober kreeg veldwachter Schutter weer een tip. Wéér van een bakker. Die had via-via gehoord dat Pieterse door het raam van het huis van de onderwijzer had geschoten.

De veldwachter ging toen de twee knechten van Pieterse ondervragen. (Je vraagt je af waarom hij dat niet eerder gedaan heeft. We weten het niet....) De eerste knecht vertelde dat hij die nacht wakker was gemaakt door de vrouw van Pieterse. Terwijl hij zich aan het aankleden was hoorde hij twee gewerschoten. In de bakkerij gekomen kwamen Cornelis Uitenbogerd en Pieterse net naar binnen, en ze zeiden tegen de knecht: 'stil, niets zeggen.' Even later zei Pieterse tegen Uitenbogerd: 'Kan ik niet goed schieten?'

'Nou, en ik dan,' zei Uitenbogerd.

Pieterse weer tegen de knecht: 'Niks zeggen hoor, al moet je sterven.'

Maar de knecht vertelde het allemaal aan de veldwachter. Hij vertelde ook nog dat Pieterse en Uitenbogerd duidelijk veel lol hadden gehad om het schieten.

De veldwachter dacht nu wel zeker te weten dat Pieterse en Uitenbogerd de daders waren! Maar toen Pieterse daarna door de burgemeester werd ondervraagd, zei hij dat hij die avond uit was geweest en daarna meteen naar bed was gegaan. Gewerschoten had hij niet gehoord en ook had hij niemand gezien.

Wat is er toen gebeurd? Heeft Pieterse nog bekend? Zijn er nog nieuwe getuigen gekomen? We weten het niet.

Vraag aan de leerlingen: Wat denk jij?

Helaas is niet alles in het archief bewaard. Jammer...!

Bron: AGB 1811-1948, processen-verbaal van gepleegde overtredingen, inv.nr. 1504.

Kijk nu samen met de leerlingen naar **dia 4**. De school is er niet meer. Vertel in je eigen woorden over de geschiedenis van het gebouw:

De Gemeenteschool

Op deze plaats stond de Gemeenteschool, gebouwd in 1880. Tot 1956, toen het gebouw gerestaureerd werd, stond het met grote letters boven de ingang. Naast de school stond het huis van de bovenmeester (links op de foto zie je een stukje). Dat was het huis dat beschoten was.

Meer dan honderd jaar was dit het belangrijkste gebouw bij de Noordelijke ingang van de Dorpsstraat.

In 1956 werd de school gerestaureerd en kwam er een gymnastieklokaal aan de achterkant bij. Aan de voorkant kwam een nieuwe ingang.

Na de bouw van de nieuwe Anne Frankschool aan de Lijsterlaan werd oude school nog jaren gebruikt als gemeenschapshuis de 'Vluchtheuvel'. Er zaten allerlei verenigingen en stichtingen in.

In het woonhuis van de bovenmeester kwam op de benedenverdieping de Oudheidkamer van Bleiswijk. Op de bovenste verdieping zat de Scouting. In 2008 zijn het huis en de school gesloopt.

Als er nog tijd over is kun je n.a.v de gemeenteschool vragen stellen: hebben jouw opa of oma misschien op deze school gezeten? Vertellen jouw opa of oma wel eens over hun schooltijd? Wat denken jullie dat hier nu staat? (nb. als ze het niet weten, houd het dan nog even geheim tot de volgende les, want dan gaan jullie de plek bezoeken).

VERWOORDEN!

Verwoord-leerdoelen:

- De leerling kan aan de hand van oude foto's verschillen tussen toen en nu opnoemen
- De leerling kan vertellen dat gebeurtenissen die zijn vastgelegd zijn in woord of beeld, nog vele jaren later 'herinnerd' kunnen worden.

Reflectie

- Wat hebben we gedaan?
- Hoe kon je zien dat de foto van de Dorpsstraat oud was?
- Waarom bewaren we verhalen en herinneringen (van oude mensen)?
  - ▶ Hier hebben we het niet expliciet over gehad. Laat de leerlingen zelf antwoorden bedenken: waarom is het belangrijk om herinneringen, geschiedenis te bewaren en door te geven? En vraag ook: vind jij dit zelf belangrijk? Waarom wel of niet? Deze vraag komt terug als afsluiting van alle drie de lessen.
- Waarom bewaren we papieren en foto's in het archief?

Ten slotte

Vraag de leerlingen na te denken over plekken in het dorp. Kennen zij plekken (huizen of andere gebouwen, een pleintje, een boom, een park, een bankje) waar zij een verhaal bij hebben? Het kan gaan om:

- een plek waar ze iets beleefd hebben
- waar ze altijd samenkomen of –kwamen
- waar ze graag spelen of speelden
- waar iets gebeurd is dat ze gehoord hebben
- waar ze zelf niet binnen (kunnen) komen (een bijzonder gebouw bijvoorbeeld) maar waar ze gedachten of fantasieën bij hebben
- een verhaal van zichzelf of een verhaal dat ze gehoord hebben van een ouder, opa, oma, buurman of –vrouw

Geef hen als huiswerk mee om hierover na te denken of dit eventueel aan een ouder of ander ouder persoon te vragen. In de volgende twee lessen hebben jullie deze plekken nodig, dus besteed hier echt even aandacht aan.

Let op: die verhalen hoeven beslist niet waar (gebeurd) te zijn. Het gaat om verhalen, eventueel fantasieën, niet om feiten (hoewel feiten niet verboden zijn).

LES 2

nieuwe verhalen in ons dorp

<i>Tijdsduur:</i>	afhankelijk van hoe je het aanpakt – eventueel splits je deze les in 2 delen: deel 1 inventariseren, deel 2 erop uit
<i>Inventariseren:</i>	20 minuten
<i>Doen:</i>	afhankelijk van de afstanden tot de plekken
<i>Verwoorden:</i>	5 minuten
<i>Begrippen:</i>	herinneringen, erfgoedplekken
<i>Benodigdheden:</i>	een print van de foto van de oude dorpschool

INVENTARISEREN!

Haal terug wat er de vorige les is gedaan. Je hebt herinneringen verteld van oude dorpsbewoners en foto's van het dorp laten zien die daarbij horen.

Vervolg met de eigen plekken. Hebben de leerlingen nagedacht over eigen plekken waar ze een verhaal bij hebben of kennen (en/of hebben ze verhalen gehoord van ouders, opa/oma/ouder buurmens)?

Inventariseer de plekken en maak samen met de leerlingen een top 3. Het is het beste als de top 3 bestaat uit plekken waar meerdere leerlingen verhalen, fantasieën of herinneringen bij hebben.

NB: zijn er leerlingen die helemaal geen verhaal en geen plek hebben? Zij kunnen in les 3 aan de slag met het verhaal van de beschieting van het huis van de bovenmeester – zie les 3 'alternatieve opdracht'.

Bepaal daarna de beste route om vanuit school naar de 3 plekken te gaan en naar de Dorpsstraat 89 (foto oude Dorpschool).

DOEN!

Nadat je de beste route hebt bepaald, ga je met de leerlingen langs de plekken die zij hebben uitgekozen. In willekeurige volgorde:

- Ga ook naar de Dorpsstraat 89. Neem de foto van de school mee (print). Dorpsstraat 89 is nu een Kruidvat. Bekijk met de leerlingen het enorme verschil met vroeger. De school is pas in 2008 gesloopt! Dat is nog maar kort geleden. Laat de leerlingen de plek echt in zich op nemen. Wat is leuker of beter of mooier? De oude of de nieuwe situatie? Maak foto's van de situatie zoals die nu is.
- Bezoek de plekken van de leerlingen. De leerlingen die hier verhalen bij hebben of kennen, vertellen die ter plaatse. Misschien dat andere leerlingen hierdoor op ideeën komen en zich ook dingen herinneren, nieuwe verhalen of aanvullingen hebben. Als alles is verteld, maak je een of meer foto's van de plek, eventueel met de leerlingen die er een verhaal bij hadden.

 Tip: je kunt enkele leerlingen aantekeningen laten maken van hoofdpunten uit de verhalen.

VERWOORDEN!

Terug op school

Verwoord-leerdoelen

De leerling kan een verband leggen tussen plekken en verhalen of herinneringen

Reflectie

- Wat hebben we gedaan?
- Hoe vond je het om de plek van de oude dorpschool te zien en oud en nieuw met elkaar te vergelijken?
- Kende je die plek al (het Kruidvat dus)? Is het voor jou anders nu je het verhaal erbij weet? Hoe komt dat?
- Welke plek van de andere (jullie eigen) plekken vond je het leukst? Waarom?

LES 3

Wij bewaren onze verhalen

Tijdsduur:	40 minuten
Kijken:	5 minuten
Doen:	30 minuten
Verwoorden:	5 minuten

Begrippen: erfgoedplekken, verhalen doorgeven en vastleggen

Benodigheden:

- de foto's van de plekken van de leerlingen
- materiaal om posters te maken

Vorbereiding voor de leerkracht:

zorg dat je de foto's van de plekken op het digibord kunt laten zien én zorg dat je er prints van hebt gemaakt.

KIJKEN!

Kijk samen met de leerlingen naar de foto's op het digibord en haal even terug wat jullie vorige les gedaan hebben. Verdeel daarna de leerlingen in groepjes die zich aan een van de plekken willen verbinden. Geef ieder groepje de print(s) van de foto's van hun plek (gebouw, boom, bankje...).

DOEN!

De groepjes maken een poster van hun plek. Ze plakken de foto('s) van de plek op de poster. Leerlingen schrijven verhalen en herinneringen aan de plek op losse blaadjes. Die plakken ze op de poster. Je kunt alle groepjes aan 3 posters laten werken (met later dingen opplakken kan dat wel) maar je kunt ook meerdere posters van dezelfde plekken laten maken.

Alternatieve opdracht

Je kunt eventueel een groepje de opdracht geven om een poster te maken voor het verhaal van de beschieting van het huis van de bovenmeester, met oude en nieuwe foto's van de plek en het gebouw en een samenvatting van het verhaal van les 1, waar je een print van maakt. Misschien zijn er leerlingen die helemaal niets kunnen bedenken van eigen verhalen, voor wie dit een leuk alternatief is. Zij kunnen erbij schrijven wat ze van dit verhaal vinden en hoe ze de Dorpsstraat oud/nieuw ervaren hebben. De poster van dit verhaal kan bij die van de anderen gehangen worden. Hang de posters op en loop erlangs met de leerlingen. Bespreek de posters. Zijn de plekken die in de vorige les zijn bedacht en bezocht, bijzonderder nu we al die verhalen aan elkaar hebben verteld en ze hebben opgeschreven? Aan het einde van de schooldag kunnen de leerlingen hun ouders en/of opa's en oma's de 'nieuwe erfgoedplekken' presenteren. Misschien komen er dan nog wel meer herinneringen los van de oudere mensen. Zo zie je dan dat herinneringen weer andere herinneringen oproepen en dat je al pratend en delend samen het erfgoed 'maakt'.

VERWOORDEN!

Verwoord-leerdoelen

- De leerling kan een verband leggen tussen plekken en verhalen of herinneringen
- De leerling kan het verband leggen tussen verhalen vastleggen en deze doorgeven

Reflectie

- Wat hebben we gedaan?
- Hoe vond je het om de verhalen op te schrijven en te presenteren?
- Vind je het belangrijk dat jullie verhalen bewaard worden? Waarom wel of niet?
- Hoe zou je het vinden als kinderen over 100 jaar jullie verhalen lezen?

Haal ten slotte terug dat je na de eerste les hebt gevraagd: Waarom bewaren we verhalen en herinneringen (van oude mensen)? Waarom is het belangrijk om herinneringen, geschiedenis te bewaren en door te geven? Vind jij dit zelf belangrijk? Waarom wel of niet?

De leerlingen hebben hier toen eigen antwoorden bij gegeven. Vraag, ter afsluiting van dit project, of iemand hier nu een ander of uitgebreider antwoord op zou geven. Zo ja: waardoor is jouw mening veranderd?